

Жангожа Рустем Наїєвич

доктор політичних наук

Закут А. А. Салах

доктор філософських наук, професор

Криза світової цивілізації та доля ісламу у контексті сучасної політичної та культурної ситуації в Україні

*«Такий могутній закон природи,
що всіма володіє воля до життя».
Йосиф Флавій*

Автори спробували викласти параметри пошукового дослідження та позначити ряд ключових особливостей і проблем сучасної мусульманської ідентичності, утворюючих той фон, на якому буде (чи не буде, з від повідними складно прогнозованими наслідками) формуватися в Україні мультикультуралізм, і які потребують глибокого та детального аналізу. Теми, пов'язані з мультикультуралізм та ісламський чинник в Україні є абсолютно новими. Проте, країна поступово бере участь у формуванні культурного різноманіття, все більше і більше охоплює сучасний світ. Цей факт спонукає дослідників визначити основні параметри і характеристики значущих ознак зміни. У пошуковому дослідженні автор спробував визначити, з одного боку, основні ознаки справжнього українському суспільства, які визначають формат мультикультуралізму, а з іншого боку — статус різних етнічних і культурних груп на території України і релігійні і культурні параметри груп. Про розвиток оцінки проникнення ISIS на території України, ми можемо з упевненістю стверджувати, що освітній кваліфікація арабської діаспори в Україні досить високий, щоб відрізнити справжній іслам, від квазі ісламських рухів. Очевидно, що іслам як світової релігії, з її тисячолітньою історією, сформувала великий культурна дискурс, який став невід'ємною частиною сучасного світу, зі своїми ідеями світу і взаємної терпимості.

Ключові слова: іслам, мусульманська ідентичність, мультикультуралізм, цивілізація, сучасна політика, культурна ситуація, Україна, політика.

Теми мультикультуралізму та ісламського фактору для України достатньо нові. Проте, країна поступово залучається у процес формування мультикультуральності, що все ширше охоплює сучасний світ. Це спонукає дослідників прагнути визначення основних параметрів, змістових ознак і характеристики змін, що відбуваються. У ході нашого пошукового дослідження ми намагалися визначити, з одного боку, базові риси нинішнього українського соціуму, що задають формат мультикультуральності, з іншого — стан різноманітних етнокультурних груп на території України та нові релігійно-культурні параметри цих груп, що полегшують чи, навпаки, ускладнюють формування мультикультурного суспільства у специфічних умовах країни.

Однак, настільки широкий спектр розглядуваних питань виходить за межі формату цієї статті. Ця умова суттєво знижує діапазон нашого розгляду багаторівневої соціально-політичної ситуації в Україні, обмежуючи її проблемою політичного Ісламу в Україні у сегменті близькосхідної діаспори.

Ще гірше — з проблемами, пов'язаними із засторогами та фобіями українського суспільства, що полягають в тому, що частина з мігрантів, що проповідують Іслам можуть бути інфіковані ідеологіям ІДІЛ та інших квазі-ісламських екстремістських груп з подальшими практичними діями — міжконфесійним протистоянням і, як крайня ситуація, з терористичними акціями.

Одразу ж підкреслимо, що на близькому Сході про Україну та українців вибудувалось стійке позитивне ставлення. Це пов'язано з повною відсутністю ксенофобії і якогось утиску прав і можливостей з боку корінного населення країни, високим освітнім цензом українського суспільства в цілому і професійними спеціалістами та педагогами, зокрема, які дають зарубіжним студентам освіту, відповідну міжнародним стандартам. Завдяки цим обставинам, представники арабської діаспори в Україні мають стійкий імунітет проти якихось екстремістських течій.

На підставі співставлення багатьох факторів соціального та екзистенціального характеру, можна стверджувати, що впливу яких би то не було екстремістських настроїв серед арабської діаспори немає по простій причині — відсутності соціальної бази.

До розвитку аналізу у відношення проникнення ІДІЛ на територію України, можна впевнено стверджувати, що освітній ценз представників арабської діаспори досить високий, щоб відрізнити достовірний Іслам від квазі-ісламських рухів. Адже очевидно, що Іслам, як світова релігія з її тисячолітньою історією сформував широкий культурний

дискурс, що став невід'ємною частиною світової цивілізації з її ідеалами миролюбності та толерантності.

У цьому сенсі нам би хотілося особливо підкреслити, що достовірний Іслам та ІДІЛ не мають нічого спільного. Навпаки, від рук терористів ІДІЛ щоденно гинуть сотні і сотні жителів регіону близького Сходу. Мусульман за своїм віросповіданням.

Завершуючи тему ІДІЛ та його можливого поширення в Україні, позначимо, що кожен теракт — це, перш за все, інформаційний акт. Саме в цьому контексті і необхідно його розглядати. У цьому контексті, варто звернути увагу на те, що від рук терористів гинуть, перш за все, представники ареалу поширення Ісламу. Проте, світові ЗМІ, свідомо чи ні, ігнорують ці наочні факти, посилюючи при цьому масову недовіру та різноманітні фобії по відношенню до мирних мусульман зі сторони суспільства країн їх перебування.

Крім того, важливо не хибити з термінологією, що не має ніякого змісту: ІДІЛ — в жодному разі не держава. Це незаконне злочинне утворення, яке необхідно ліквідувати. І перш за все, силами достовірного Ісламу.

У даній статті йдеться про сучасний стан Ісламу та специфіці прояву його традицій в Україні, які необхідно враховувати при формуванні об'єктивної та виваженої політики розвитку мультикультуралізму в умовах глобалізаційних процесів у форматі України...

Грунтуючись на цих факторах, спробуємо викласти параметри проводжуваного нами пошукового дослідження та позначити ряд ключових особливостей і проблем сучасної мусульманської ідентичності, утворюючих той фон, на якому буде(чи не буде, с відповідними складно прогнозованими наслідками) формуватися в Україні мультикультуралізм, і які потребують глибокого та детального аналізу.

Упродовж всієї своєї історії, Україна, хоча і знаходилась у складі того чи іншого державного утворення, але мала достатньо близькі стосунки із зарубіжними країнами. Однак, за винятком деяких короткочасних періодів, вона могла брати участь у міжнародних відносинах лише в опосередкованому форматі, не виступаючи(де факто і де юре) повноважним суб'єктом міжнародної політики.

Уперше в своїй історії набутий суверенітет, дав Україні легітимне право самостійно і в повному обсязі брати участь в міжнародних інститутах у якості повноцінного, повноважного та відповідального суб'єкта. Цей статус ставить країну та її владні структури перед набагато більш широким спектром проблем та необхідністю ретельного та відповідального обґрунтування при прийнятті тих чи інших політичних рішень. Тепер перед владними інститутами України зі всією актуальністю та

гостротою постає завдання випрацювати власний алгоритм рішення проблем системного характеру, з якими Україна раніше не зіштовхувалась.

Розташування на перехресті основних транспортно-комунікаційних магістралей євразійського геополітичного простору забезпечує країні ряд переваг власне економічного характеру. Поряд з тим, саме ситуація транзитивного простору в поєднанні з переживальними (прим. ті, що переживаються) перехідними процесами створює немало внутрішньополітичних проблем, які необхідно конструктивно та оперативно вирішувати. І не тільки для оптимізації власного соціально-політичного устрою, але членством у міжнародних організаціях, що накладає певні зобов'язання при виконанні широкого комплексу завдань, усталеними міжнародно-правовими нормами щодо гармонізації міжетнічних та міжконфесійних відносин.

У першу чергу, Україні належить реконструювати модель етногенезу державо-утворювальної нації, виходячи із власних, а не нав'язаних ззовні, як у минулі роки артефактів. Стає очевидним, що при вирішенні цього завдання, використовуючи об'єктивні та цілеспрямовані методики, необхідно осмислити важливі історичні етапи становлення тієї спільноти, в ході етногенезу якої відбувалася консолідація різних субетнічних груп, що склали етнокультурну субстанцію українського етносу. Не менш важливо реконструювати стратифікацію населення країни по регіональним, внутрішньополітичним та демографічним характеристикам.

Це завдання ускладнюється також і тим, що частина громадян ідентифікують себе з відмінними релігійними конфесіями, історико-культурними та регіональними традиціями, не кажучи вже про персональні особливості, що характеризують особистість окремої людини, які неприпустимо ігнорувати.

Якщо казати про людину, про більш менш гідні умови його існування в різних сферах життєдіяльності у час високотехнологічної постіндустріальної та фінансово інформаційної економіки, то тут, якщо враховувати матеріальну складову життя, людство здійснило приголомшуючий прорив.

При цьому, чимало дослідників позначали, що всупереч духовним та етнічним цінностям, до яких закликали Священні книги, прагнення жити успішно в світі сутнісному, багато століть визначало ціннісні орієнтири суспільства та окремої людини, його систему прагматичної аксіології.

Керуючись цим доступним для кожної простої людини правилом, щорічно, протягом останніх десятиліть, на Захід прямують мільйони вихідців з бідних країн. У пошуках кращої долі, вони воліють підвищити

свій матеріальний статус. Однак, при цьому, вони не проявляють наміру вбудовуватися в культуру приймаючих країн, імплементувати у свій образ життя моральні цінності, які, в силу їх незвичності, постають ворожими та неприйнятними.

Але це — інша історія, багаторазово описана скептиками мультикультуралізму та транскультурації, яка, на думку деяких політичних лідерів не настільки драматична, як зображується.

Можна сказати, що нині спостерігається своєрідне велике переселення народів, обумовлене не тільки законами розвитку капіталу, фінансово промислових груп, прискорюваних глобалізаційними процесами, але і страхом за збереження свого фізичного існування з причини озброєного протистояння різних терористичних груп. Така міграція, зокрема, має пояснення, пов'язане з тим, що в країнах по сучасним міркам, з неефективними методами управління, соціально-політичної та економічної організації життя, в яких більшість людей позбавлене можливості задовольняти елементарні матеріальні потреби та реалізації свого творчого потенціалу. Не кажучи вже про те, щоб піднятися на соціальних ліфтах на більш високий таксономічний рівень благоустрою, професійного та кар'єрного росту. Утім, прагнення жити в благополучних країнах властиве аж ніяк не тільки вихідцям з країн Дар ель Ісламу, але і представникам країн, не маючих стосунку до ісламського ареалу, про який так багато кажуть, обговорюють та пишуть в останні роки.

У світлі викладеного і у порядку обговорення доречним буде звернути увагу на наступне.

Всі розмови про роль ісламського фактору у соціальних процесах, актуальності питання про політичний Іслам, на наш погляд, відриваються від реальності, коли, при розгляді проблематики релігії, вони ведуться поза розгляду загальнолюдських цінностей. Тих цінностей, які ми знаходимо у Великих Книгах. Уявляється, що гуманістична їхня сутність та зміст з найбільшою повнотою знайшли сцієнтистську артикуляцію у Загальній Декларації Прав Людини.

Проте, скандальні акції з карикатурами на пророка Моххамеда, публічне спалення Корану американським служителем церкви, провокативний фільм «Невинність мусульман», у якому демонструється образ мусульман, що викликав сплеск озброєного обурення в багатьох країнах Дар ель Ісламу, неминуче веде до сталого міжконфесійного протистояння, що провокує крайній прояв ксенофобії.

З цього погляду, досить доречно питання про те, яким чином з позицій реформованого Ісламу і в чому повинен проявлятися новий підхід у

мисленні мусульманина(будь-то прибічник сунітської чи шіїтської конфесії) відносно загальнолюдських цінностей?

Правомірно поставити перед собою питання, чи є в міжконфесійних відносинах непримиримі протиріччя? Якщо на це питання відповісти позитивно, то про який рух до внутрішньоконфесійного консенсусу серед мусульман і, тим більш, міжконфесійному екуменізму, що охоплює свідомість всього людства, може йти мова?

На фоні того, що ми бачимо перед собою: ідеологічні колізії, новітня політична історія, ангажований інформаційний простір за допомогою афілійованих медіальних груп — уся тотальність нашого буття — методично вселяють нам те, що світ Ісламу налаштований агресивно по відношенню до всього, що знаходиться за його межами. У першу чергу, по відношенню до демократії, лібералізму та правам людини.

А між тим, в той час як, Європа, протягом всієї нової та новітньої історії, багато в чому поповнювала свою сукупну матеріально економічну базу за рахунок неприкритого грабунку своїх колоній, гнітом та фізичним знищенням мільйонів мирних жителів, у середовищі мусульман відбувався безперервний процес засвоєння великих загальнолюдських цінностей і етичних ідей, що містяться в Корані та хадисах, присвячених вчинкам та заповітам пророка Моххамеда. У філософських трактатах цілого корпусу великих арабських філософів, праці яких визначили розвиток європейської філософської думки; поезії, що надихнула поетичних геніїв Європи.

Субстанціональною основою цих цінностей складала ідеї Добра і Милосердя, Терпимості та Толерантності по відношенню до всіх людей інших національностей та віросповідань, до членів своєї сім'ї, до сусідів та кожному пересічному. Умінню жити з людьми та серед людей.

Життєві шляхи великих Пророків, великих імамів та керівників правовірних мусульман, що сміливо виступали проти влади за відступ від Ісламу, в ім'я збереження людині свободи, незалежності та людської гідності. В ім'я свободи та незалежності своєї країни та народу.

Але слідування заповітам великих провідників Істини лише на словах, не піклуючись про благоустрій суспільства та людини тотожне злочину.

Симптоматична моральна оцінка російським дослідникам політичного Ісламу Гейдара Джемала: «...я брав участь у революції в Таджикистані, бачив, як це робиться в Чечні, бачив, як все проливається, як гинуть надії і все роз'їдає ентропія... Подорожні, пристосуванці на корені перехоплюють ініціативу жертвних людей. Може бути, вся правда (істина) не стільки у невідповідності завірянь влади та реального стану суспільства, скільки в тому, що у природі людини, як показує всесвітня історія

та соціальний досвід сучасних революцій в дійсності превалює далеко не прагнення покращити світ у відповідності до священних писань, а біологічна складова його генетичного коду, де, в кращому випадку, спить совість і люди здійснюють недозволене...» [1].

Очевидно, не існує такої статистики, яка б могла показати приблизну чисельність людей, що загинули у всіх війнах, враховуючі релігійні; жертв міжнародного тероризму.

Але немає жодного дня, часу, коли б на землі, протягом всієї історії людства, окремо взята людина, включаючи життя всіх представників поколінь його попередників, не вбивав, не здійснював насилля, не крав, не брехав. Інакше кажучи, при будь-якому зручному випадку, не порушував 10 заповідей, загальнолюдських цінностей...

Озирнувшись навколо себе, бачиш все це Тут і Зараз, де, в повсякденному житті, виражаючись мовою Корана, «Вони постійно слухають брехню, пожирають заборонене...» (5:46).

І ця гірка правда, звучить актуально, адекватно відображаючи устої сучасного суспільства.

Відкриєш Книги Священного Писання, Корану та помічаєш, що тут немало сур, у яких містяться попередження та рекомендації, регламентуючі думки та вчинки людини з точки зору високої моралі...Але... Але хіба зло, творене у сучасному світі, не являє собою прямим доказом далеко не довершеної(первісно грішної) природи людини? Як можна апелювати до совісті, добродійності людини, коли, нас правді, повсюди проявляються свідоцтва її, аж ніяк не праведних думок та дій?..

У світському суспільстві взаємовідносини регулюються законами та підзаконними актами. Але хіба ми не є свідками повсякденних порушень правового законодавства? У клерикальних суспільствах справедливість охороняється релігійними інститутами та вірою. Зрозуміло, названі принципи не є дихотомічними. Але те, що вони ілюструють підхід до проблеми людини з протилежних сторін, очевидно. Який з цих підходів більш ефективний?

Імовірно, істина, як завжди, знаходиться посередині. А це означає, що виниклий крен у бік секуляризації суспільного життя, повинен буде виправлений для відновлення оптимального балансу між правом і релігією. У цьому випадку антиутопічні філософські концепції Жана Бодріяра («Прозорість зла») і ентропійна проза Мішеля Уельбека («Розширення простору боротьби») з прогнозів про майбутнє, стануть констатацією того світу, від якого людство відхилилося.

Але повернемося до питання про загальнолюдські цінності і задумаємося, який, скажімо так, статус, сприйняття їх мусульманськими

країнами, Точніше, як проявляються загальнолюдські цінності у конкретних народів (товариств), які сповідують той чи інший дискурс Ісламу, в умовах наступу епохи глобалізму та фінансово інформаційної економіки? Хіба правда зараз не полягає в тому, що спостерігається кризова ситуація не стільки на Заході, а, насамперед, в країнах мусульманських, де організація соціально-політичного життя по Шаріату досі не навела жодного позитивного прикладу, який би продемонстрував факт піднесення людини, еволюції суспільства на духовній основі. Погляньмо на події, що відбуваються на мусульманському Сході в останні десятиліття, пов'язані з підвищенням ролі ісламського чинника в політиці на тлі солідарних дій розвинених країн світу. На жаль, вони, з точністю навпаки, слідуєть вказівкам Пророка. У свій час, про це писав Мухамад Ікбал, зіставляючи мусульманський Схід і Захід: «Європейський ідеалізм ніколи не був живим фактором у житті Європи, і результатом цього стало збочене Еґо, існуюче в нетерпимих один до одного демократіях, єдина функція яких полягає в експлуатації бідних в інтересах багатих» [2].

І далі, продовжуючи свою думку, один з найбільш відомих дослідників ідеї інтелектуальної модернізації ісламського віровчення писав: «Повірте мені, Європа сьогодні — найбільша перешкода на шляху морального просування людини. Мусульманин ж, навпаки, володіє цими вищими ідеями на основі одкровення, яке, кажучи з глибин життя, інтерналізує свою власну уявну екстернальність. Для мусульманина духовна основа життя є справа переконання, за яку навіть найосвіченіша серед нас людина з готовністю віддасть своє життя; і, враховуючи базову ідею ісламу щодо того що низхідних одкровень на людину в майбутньому більше не може бути, ми повинні стати в духовному відношенні одним з найбільш емансипованих на землі народів» [3].

Якщо опуститися на землю, зіставити з тим, що відбувається насправді, не забуваючи Ірак, Афганістан, так звану, «арабську весну» і численні теракти, що влаштовуються квазі-ісламістськими екстремістськими угрупованнями і задати собі питання: на основі яких принципів будуються взаємини сучасних мусульманських країн? Хто і як проводить свою внутрішню економічну і соціальну політику, організовує політичне життя? То абсолютно доречно і своєчасно буде згадати пропозиції тих експертів, аналітиків, які стверджували, що Іслам необхідно розглядати в глобальному контексті. Тобто, розглядати Іслам не як гомогенний стан, а у версіях, що не порушують його базові цінності. Але з урахуванням особливостей національних культурних традицій і колективної психології тієї чи іншої країни.

У цьому сенсі, зокрема, необхідно позначити різницю між Королівством Саудівська Аравія і значно відмінним від неї по соціально-політичному й економічному устроєм Малайзії. Хоча остання, також, за своїм державним устроєм представляє монархію. Правда, Конституцій ну монархію. Малайзія, як мусульманська країна, в зіставленні з Королівством Саудівська Аравія, зразок лабільності в організації економічної, соціальної та інших сфер життя.

Якщо економіка Саудівської Аравії, значною мірою, «сидить на нафтовій голці», то Малайзія, не маючи значних природних ресурсів, за минулі півстоліття, з відсталої перетворилася на одну з найуспішніших в економічному та соціальному відношенні країни Південно-Східної Азії, успішно розвиваючої цілий ряд аграрних і високотехнологічних промислових галузей господарства.

Хоча і тут є ціла низка питань, відповіді не виглядають вичерпними, оскільки вестернізація економіки і соціального життя суспільства не може бути універсальним критерієм благополуччя суспільства в цілому та її окремих членів, зокрема.

Традиції східної культури тісно пов'язані з історичною пам'яттю, яка органічно вростає в генетичний код і суттєво впливає на систему цінностей і індивідуальну самооцінку людей. Це почуття змушує людину відтворювати та співвідносити минуле, з його перемогами і поразками, з сьогоденням, несучи за нього повноцінну відповідальність і спонукального виправляти похибки минулого хоча б у віртуально моральному форматі. Віддалений аналог цієї філософії можна знайти в давньогрецькій трагедії, коли герої страждають через гріхи своїх предків і в індійському понятті карми...

Сучасна західна людина значною мірою орієнтована на успіх, на наочний результат, мало звертаючи увагу на процес досягнення цього результату. На відміну від нього, людина, вихована в руслі східних традицій, зорієнтована на сам процес. Очевидно, що в «змаганні» по практичному оволодінню ситуацією, західний спосіб мислення видається більш динамічним, а значить і більш успішним.

Але чи означає це, що пам'ять сучасної західної людини, його самопозиціонування, актуальніше і оптимальніше, ніж колективна генетична пам'ять безіменних людей, для яких зв'язок з традиціями визначають істинність обраних рішень життєво важливих проблем?..

Тих совісних людей, що з наївним переконанням і з похвальною ретельністю виправляли минуле, вкладаючи в його зміст такі бракуючі властивості, якими є неодмінне дотримання справедливості і осторога втратити відповідальність нехай навіть не за тобою скоєний вчинок? І

ще багато чого з того, що цінуємо ми в своєму житті більше її самої, але про що мовчить будь-який підручник, присвячений минулій історії, немов тільки перемогами і поразками, пов'язаними із «збиранням і втраченою земель і народів, та ще одними лише винаходами машин і соціальних законів», вимірювалося життя наших пращурів на землі...

Чи означає це, що наше нормативно технологічне розуміння історії, стане причиною того, що нащадки наші будуть згадувати про настільки завдяки тим сумнівним, матеріально обчислювальним благам, які зуміли ми створити в своєму повсякденному житті і успадкують тільки лише наші помилки щодо їх примноження, викресливши зі своєї пам'яті за непотрібністю все те, що було справжнім сенсом і змістом нашого життя?..

Чи не в цьому, хоча б частково, складається екзистенціальна й соціальна проблема західної людини, що стала причиною системної гуманітарної кризи сучасного західного світу? З початку ХХ століття найвизначніші інтелектуали Заходу стали приймати Іслам, знаходячи в ньому відповіді на багато питань індивідуальної властивості. У наші дні кількість неофітів, що прийняли Іслам, все зростає і зростає. При чому ці люди є вихідцями з економічно благополучних країн. Ось тут і полягає одна з найгостріших проблем сьогоденної політичної ситуації, пов'язана з так званим «ісламським тероризмом». Так, тероризм не має жодних виправдань. Але для ефективної боротьби з ним необхідно розуміння феномена терористів неофітів(шахідів), які йдуть на смерть заради ідеї.

Якої ідеї?.. Де, яка світова релігія проголошує і виправдовує терор і вбивство безневинних людей як якийсь релігійний подвиг?..

Не маючи достовірних даних, отриманих в результаті польових досліджень, можна тільки припускати, що, так звані, шахіди смертники отримують перші уроки релігійної освіти «на підході».

Питання про те, хто ці гуру інструктори і з якою метою вони проводять операції із зомбування неофітів, якщо виключити нав'язливі і не маючи прямих доказів здогадки, залишається поки відкритим. Від його рішення залежить не тільки фізичне життя багатьох сотень і тисяч невинних жертв, але напрямок розвитку всієї світової цивілізації. Крім того, слід повторити, що Іслам не гомогенний унаслідок внутрішньо конфесійного протиріччя. Є суніти і шиїти, між якими не перестає тривати прихована і відкрита конфронтація. Не секрет, що існують багаті і надбагаті мусульманські країни, відносини між якими не цілком толерантні. По життю так воно і є. Але ця обставина не має ніякого відношення до яких би то не було принципів справедливості, проголошуваних віровченням Ісламу.

У країнах Дар ель Іслама об'єктивно співіснують жорсткі авторитарні режими і мусульманська опозиція, як ліберального, так і радикально екстремістського напрямку. Як ті, так і інші далекі від проявів консенсусу і милосердя по відношенню один до одного. І перші, і другі гранично жорстокі, фізично знищуючи свого супротивника.

«Світ — це не тільки те, що можна відчувати і пізнати... але і те, що можна створити і переробити». Це слова великого мислителя ХХ століття Мухамада Ікбала, які закликають до мобілізації конструктивної діяльності кожної окремої людини і суспільства, в цілому.

І не тільки в ареалі поширення Ісламу... На жаль, судячи з реальності, ці ідеї поки що не дійшли до адекватного розуміння політичними лідерами більшості мусульманських країн і адекватного відгуку у свідомості віруючих мусульман, як це відбувалося в Європі під час християнської Реформації.

і сучасній Європі, можна спостерігати руїни старовинних замків, соборів, церков, які були зруйновані в результаті воєн між католиками і протестантами. Це події, давно минулих днів, чого не скажеш сьогодні відносно Сходу, пов'язаного з Ісламом, що потенційно приховує у собі, як загрозу повернення до консервативних ідейних позицій у прочитанні Корану (проорокуючим повернення у середньовіччя), ризики, можливості катастрофічних наслідків від активізації квазі-релігійного екстремізму і тероризму. Так і новий імпульс всьому людству, що спонукають його вийти з системної кризи через відродження духовної культури як справжньої мети загальнолюдської цивілізації. Що чекає нас в найближчі десятиліття? Руйнування, внаслідок міжконфесійних та міжетнічних конфліктів і спустошливих воєн? Рукотворні техногенні катастрофи, що гублять все живе на планеті Земля? Або координована творча діяльність людства з метою примноження добробуту і духовне оздоровлення всіх і кожного?

Відповіді приховані не поза, а в свідомості сучасного світового співтовариства.

Список використаних джерел

1. Гейдар Джемаль. Ориентация — ислам, или — назад, в будущее. Интервью журналу «Человек» №3,1999 // Освобождение Ислама. — М., 2004. — С.10;

2. Мухаммад Икбал Реконструкция Религиозной Мысли в Исламе. — М., 2002. — с. 166.

References

1. Heydar Dzhemal'. Oryentatsyya — yslam, yly — nazad, v budushchee. Ynterv'yu zhurnalu «Chelovek» №3,1999 // Osvobozhdenye Yslama. — M., 2004. — S.10;
2. Mukhammad Ykbal Rekonstruktsyya Relyhyoznoy Musly v Yslame. — M., 2002. — s. 166.

Rustem Zhangozha

Doctor of Political Sciences

Zakut Salah

Doctor of Philosophical Sciences, Professor

The crisis of world civilization and the fate of the numbers in the context of contemporary political and cultural situation in Ukraine

Topics related to multiculturalism and the Islamic factor in Ukraine are quite new. However, the country is gradually involved in the formation of a multiculturalism, increasingly embracing the modern world. This fact encourages researchers to define the basic parameters and characteristics of meaningful signs of change. In the exploratory investigation author tried to determine, on the one hand, the basic features of the present Ukrainian society, that define the format of a multiculturalism and on the other hand — the status of various ethnic and cultural groups on the territory of Ukraine and religious and cultural parameters of the groups. That facilitate or, on the contrary, hinder the formation of a multicultural society in the specific conditions of the country.

On the development of the evaluation of the ISIS penetration onto the territory of Ukraine, we can confidently assert that the educational qualification of the Arab diaspora in Ukraine is high enough to distinguish the genuine Islam, from quasi Islamic movements. It is evident that Islam as a world religion, with its thousand year history, formed an extensive cultural discourse, which has become an integral part of the modern world civilization, with its ideas of peace and mutual tolerance.

Keywords: *Islam, Muslim identity, multiculturalism, civilization, modern politics, cultural situation, Ukraine, politics.*